

ling tot de tijdfase de wijze en manier waarop de handeling geschiedt" betekent.¹² In de *Duden* is dit begrip min of meer synoniem met aspectualiteit.¹³ Ook de *Algemene Nederlandse Spraakkunst* gebruikt dit begrip, maar verstaat onder *Aktionsart* een aspect dat voortkomt uit de samenstellende delen van de zin en onafhankelijk is van de *aspectualiteit* die werkwoordstijden en hulpwerkwoorden aan de zin toevoegen. In de *Encyklopedický slovník češtiny* ziet Norbert Nübler de *Aktionsart* als "algemene lexicale karakteristieken in de betekenis van werkwoorden die het mogelijk maken om deze in semantische groepen in te delen."¹⁴

We hebben dus te maken met vier verschillende begrippen die betrekking hebben op de tijd/handelingfactor van het werkwoord:

– de *tijdsdomeinen* verleden, heden en toekomst die in het Nederlands met lexicale middelen worden uitgedrukt, maar in het Tsjechisch vaak uit het zinsverband moeten blijken¹⁵;

– de *aspectualiteit* die betrekking heeft op de manier waarop de spreker naar de handeling kijkt en voornamelijk onderscheidt of de handeling *terminatief* dan wel *duratief* is, ofwel of het om een als begrensd voorgestelde handeling (terminatief), dan wel als een handeling zonder inherent eindpunt (duratief) gaat;

– de aspectualiteit spitst zich ten slotte toe op het *aspect* zelf (*vid*) dat in het Tsjechisch met lexicale middelen wordt weergegeven, maar in het Nederlands niet, en op de *aktionsart* die in beide talen met lexicale middelen kan worden weergegeven en het werkwoord modificeert (vgl. *handelen* – *behandelen*, *onderhandelen*, *verhandelen*).

Nederlandse tijden

Het meest opmerkelijke verschil tussen het West-Slavische Tsjechisch en het West-Germaanse Nederlands is het aantal tijden in het Nederlands en hun ogenschijnlijk keurige gepaardheid. Dat is niet altijd zo geweest. Zeer generaliseerd is de ontwikkeling ongeveer als volgt geweest. In het Oudnederlands, ruwweg de periode voor 1150 na Christus, bestond het werkwoordstelsel uit vier modi, infinitief, indicatief, conjunctief en imperatief, en maar twee tijden: *presens* en *preteritum*. Met het presens werd behalve de tegenwoordige tijd ook de toekomst aangegeven,

¹² K. Brugmann: *Kurze vergleichende Grammatik der indogermanischen Sprachen* (Strassburg: K.J. Trübner, 1904), p. 493 (mijn vertaling).

¹³ Günter Drosdowski e.a.: *Duden Grammatik der deutschen Gegenwartssprache* (Mannheim etc.: Dudenverlag, 1984⁴), pp. 93–94.

¹⁴ Norbert Nübler: "Způsob slovesného děje (aktionsart)", in: *Karlík* 2002: 567.

¹⁵ *Karlík* 2003: 315; Petr 1986: 164–166; František Šticha: "Čas slovesný (tempus)", in: *Karlík* 2002: 61–62. In *Karlík* e.a.: *Mluvnice češtiny 3* (Praha: Academia, 1987), pp. 382–383, wordt expliciet gezegd dat Tsjechische werkwoorden nooit chronologisch precies definieerbare tijden uitdrukken en dat de exact bedoelde tijd alleen syntactisch uit het zinsverband kan worden afgeleid.